

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Europejski Pakt na rzecz Klimatu”**(opinia rozpoznawcza)**

(2020/C 364/10)

Sprawozdawca: **Dimitris DIMITRIADIS**Współsprawozdawca: **Peter SCHMIDT**

Wniosek o konsultację	Komisja Europejska, 11.3.2020
Podstawa prawna	Art. 304 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej
Sekcja odpowiedzialna	Sekcja Rolnictwa, Rozwoju Wsi i Środowiska Naturalnego
Data przyjęcia przez sekcję	29.6.2020
Data przyjęcia na sesji plenarnej	16.7.2020
Sesja plenarna nr	553
Wynik głosowania (za/przeciw/wstrzymało się)	206/4/2

1. Wnioski i zalecenia

1.1. Nasza sytuacja klimatyczna jest alarmująca. W dobie światowego kryzysu zdrowotnego i zbliżającego się kryzysu gospodarczego spowodowanego pandemią COVID-19 należy ponownie potwierdzić zaangażowanie UE w przejście na zrównoważoną, odporną, neutralną dla klimatu i zasobooszczędną gospodarkę dobrobytu. Obecnie potrzebne są fundamentalne zmiany w kulturze, infrastrukturze, wzorcach zachowań, formach uczestnictwa i źródłach utrzymania, które będą miały wpływ na obywateli, a także pod wieloma względami wzmocnią ich pozycję.

1.2. Zmiana klimatu zagraża nam wszystkim, lecz – podobnie jak w przypadku pandemii – szczególnie niszczycielski wpływ wywiera na grupy najbardziej wrażliwe i zmarginalizowane. Istotne jest, by w wyniku transformacji nikt nie pozostał w tyle.

1.3. EKES podkreśla, że aktywne uczestnictwo wszystkich grup społecznych – przedsiębiorstw, pracowników, badaczy, konsumentów, społeczności oraz obywateli i ich organizacji – ma kluczowe znaczenie dla przeprowadzenia transformacji w kierunku neutralności klimatycznej.

1.4. EKES popiera zatem wezwanie, by Unia Europejska zobowiązała się do osiągnięcia neutralności emisyjnej do 2050 r. i odpowiednio dostosowała docelowy poziom redukcji emisji gazów cieplarnianych do 2030 r. W sprawozdaniu Programu Narodów Zjednoczonych ds. Ochrony Środowiska (UNEP) w sprawie rozbieżności między potrzebami a perspektywami w zakresie redukcji emisji z 2019 r. wskazano, że aby ograniczyć globalne ocieplenie do 1,5 °C, należy zmniejszyć emisje w skali ogólnoswiatowej o 7,6 % rocznie, począwszy od chwili obecnej. W przeliczeniu oznaczałoby to zmniejszenie emisji o co najmniej 68 % do 2030 r.

1.5. Konieczne jest przejście na model partycypacyjny na wszystkich poziomach, a wdrażając Pakt na rzecz Klimatu, Komisja ma istotną możliwość i obowiązek ukształtowania innowacyjnego podejścia, które będzie odzwierciedlać, wspierać i inspirować działania podejmowane już w społeczeństwie obywatelskim, w społecznościach, miastach i regionach.

1.6. Modele partycypacyjne, które są zbyt wąsko ukierunkowane, zbudowane w sposób ograniczający skalę analizowanych zmian lub które mogą zostać zignorowane przez instytucję, która je ustanowiła, będą jedynie rozpraszać uwagę zaangażowanych podmiotów i je zawodzić.

1.7. Europa musi stymulować zmiany systemowe w działaniach w dziedzinie klimatu poprzez innowacje (technologiczne i społeczne), łącząc obszary dostarczania innowacji z podmiotami po stronie popytu, właścicielami problemów i tymi, którzy mają duże ambicje w zakresie wprowadzania zmian. W procesie transformacji cyfrowej należy kierować się celami zrównoważonego rozwoju, aby uniknąć zagrożeń, także tych związanych z prawami pracowniczymi⁽¹⁾. Wdrożenie Europejskiego filaru spraw socjalnych, w połączeniu z Europejskim Zielonym Ładem, stwarza szansę zapewnienia sprawiedliwej transformacji skoncentrowanej na celu, jakim są wysokiej jakości miejsca pracy dla wszystkich.

1.8. Ogólne wyzwania najczęściej określane przez podmioty społeczeństwa obywatelskiego zaangażowane w działania w dziedzinie klimatu to brak dostępu do finansowania, brak wiedzy fachowej, personelu i uznawania, a także brak spójnej narracji UE i rządów krajowych.

1.9. Osiągnięcie unijnych i międzynarodowych celów klimatycznych wymagać będzie znacznych środków finansowych. Budżet na Europejski Zielony Ład (środki publiczne i prywatne), 750 mld EUR z Funduszu Odbudowy, w tym przydział środków na procedurę europejskiego semestru, należy ukierunkować w głównej mierze na trwałą odbudowę, w tym na działania w dziedzinie klimatu.

1.10. Uzależnianie finansowania od zrównoważonych praktyk we wszystkich sektorach powinno być normą przy opracowywaniu planów odbudowy gospodarki po pandemii COVID ukierunkowanych na realizację Agendy ONZ na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030 i porozumienia paryskiego. Odbudowa po pandemii COVID-19 nie powinna polegać na powrocie do sytuacji sprzed wybuchu pandemii, ale raczej na zbudowaniu nowego i lepszego świata.

1.11. Budowanie zdolności i wsparcie techniczne są niezbędne, aby wszystkie zainteresowane strony mogły stworzyć odporniejszą i bardziej zrównoważoną przyszłość. Ustanowienie na szczeblu UE forum na rzecz finansowania działań związanych z klimatem pozwoliłoby stymulować dostęp do finansowania i usuwać bariery.

1.12. EKES proponuje utworzenie platformy zainteresowanych stron Europejskiego Paktu na rzecz Klimatu opartej na zasadach pluralizmu, przejrzystości oraz rzeczywistego uczestnictwa i współodpowiedzialności podmiotów działających na rzecz klimatu na wszystkich szczeblach.

1.13. Pakt na rzecz Klimatu powinien koncentrować się na umożliwieniu ludziom zmiany systemów – poprzez eksplorację, eksperymentowanie i demonstrację. Kluczowe będą wielopoziomowe perspektywy, tworzenie wizji, narracje i prognozowanie wstecz. Należy wspierać różnorodne inicjatywy na rzecz klimatu i umożliwiać ich realizację.

2. Wprowadzenie

2.1. Sprostanie wyzwaniom związanym z klimatem i środowiskiem naturalnym staje się coraz pilniejszym zadaniem i wymaga radykalnej zmiany obecnie stosowanych podejść społeczno-gospodarczych niezgodnych z zasadami zrównoważonego rozwoju. Globalna pandemia COVID-19 pokazała, że proste modyfikacje naszego stylu życia i systemów nie będą wystarczające. Zasadnicze zmiany w metodach produkcji, mające wpływ na przedsiębiorstwa, pracowników i organizację pracy, dokonywały się już przed pandemią, a w jej wyniku ich tempo może jeszcze przyspieszyć. Komisja Europejska przyjęła Europejski Zielony Ład jako nową strategię na rzecz unijnych modeli społeczno-gospodarczych i finansowych, które są zrównoważone, mniej emisyjne, bezpieczniejsze i zdrowsze.

2.2. Po kryzysie związanym z COVID-19 zobowiązania dotyczące działań w dziedzinie klimatu i zrównoważonego rozwoju należy wysunąć na pierwszy plan przy kształtowaniu polityki ożywienia gospodarczego i odbudowy gospodarki, a także odpowiednich budżetów, tak aby nie uwięzić UE w wysokoemisyjnej przyszłości. Środki pokryzysowe należy zaprojektować w taki sposób, aby zapewnić odporność systemu, chronić i przywracać różnorodność biologiczną, nadać priorytetowe znaczenie zdrowiu publicznemu, nie pozostawiając nikogo w tyle i torując drogę gospodarce dobrobytu. W tym kontekście nie należy rezygnować z wdrożenia Europejskiego Zielonego Ładu ani go opóźniać, tylko wzmocnić ten plan.

2.3. Powodzenie Europejskiego Zielonego Ładu będzie w dużej mierze zależało od zdolności UE do współpracy z obywatelami. Mając to na uwadze, Komisja przygotowuje Europejski Pakt na rzecz Klimatu, aby zapewnić współdziałanie różnych podmiotów, w tym regionów, władz lokalnych, społeczności lokalnych, społeczeństwa obywatelskiego, szkół, przedsiębiorstw i osób prywatnych.

⁽¹⁾ SDSN ONZ, Six Transformations to achieve the Sustainable Development Goals [Sześć zmian transformacyjnych na rzecz osiągnięcia celów zrównoważonego rozwoju].

3. Potrzeba współpracy ze społeczeństwem obywatelskim i obywatelami w zakresie działań na rzecz klimatu

3.1. Sytuacja klimatyczna na świecie jest alarmująca. Reakcja rządów na kryzys klimatyczny była jak dotąd niewystarczająca, a świat nie jest na właściwej drodze do osiągnięcia celu porozumienia paryskiego i celów zrównoważonego rozwoju. Młodzież uczestnicząca w strajkach klimatycznych i inne podmioty społeczeństwa obywatelskiego usilnie apelują o bardziej zdecydowane i pilniejsze działania w dziedzinie klimatu. Decydenci, którzy przystąpili do Agendy na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030 i porozumienia paryskiego, są odpowiedzialni za spełnienie tych wymagań w trybie pilnym, podejmowanie zdecydowanych i ambitnych decyzji politycznych i przejście na nowy model działań w dziedzinie klimatu sprzyjających włączeniu społecznemu, który zapewnia aktywne zaangażowanie wszystkich zainteresowanych stron.

3.2. EKES popiera zatem wezwanie, by Unia Europejska zobowiązała się do osiągnięcia neutralności emisyjnej do 2050 r. i odpowiednio dostosowała docelowy poziom redukcji emisji gazów cieplarnianych do 2030 r. ⁽²⁾ EKES oczekuje, że nowy cel w zakresie emisji do 2030 r. będzie oparty na wynikach szeroko zakrojonego przeglądu i odpowiedniej oceny skutków. Twierdzi również, że istnieją zasadnicze argumenty przemawiające za przyjęciem celu ograniczenia emisji o 55 % do 2030 r., tak aby UE ze swojej strony mogła zaspokoić ogromną potrzebę zmniejszenia emisji w skali światowej. Na przykład w sprawozdaniu Programu Narodów Zjednoczonych ds. Ochrony Środowiska (UNEP) z 2019 r. w sprawie rozbieżności między potrzebami a perspektywami w zakresie redukcji emisji ⁽³⁾ wskazano, że do osiągnięcia celu 1,5 °C określonego w porozumieniu paryskim ⁽⁴⁾ potrzebny jest jeszcze ambitniejszy cel dotyczący redukcji emisji do 2030 r.

3.3. Badanie Eurobarometru z 2019 r. wskazuje, że 93 % obywateli UE postrzega zmianę klimatu jako poważny problem, a 79 % jako bardzo poważny problem. Zdecydowana większość respondentów sądzi, że ważne jest, aby ich rząd krajowy wyznaczył ambitne cele zwiększenia ilości wykorzystywanej energii odnawialnej (92 %) i poprawy efektywności energetycznej (89 %).

3.4. W ramach Paktu na rzecz Klimatu należy wykorzystać potencjał Europejczyków, aby do 2050 r. zrealizować przewidzianą w Europejskim Zielonym Ładzie wizję dobrze prosperującego, integracyjnego społeczeństwa odpornego na zmianę klimatu z gospodarką o obiegu zamkniętym i zerowej emisji netto. W swoim sprawozdaniu IPCC wyraźnie odnosi się do potrzeby „szybkich, dalekosiężnych i bezprecedensowych zmian we wszystkich aspektach życia społecznego”. Stopniowe zmiany nie wystarczą. Wąskie ukierunkowanie działań na redukcję CO₂ przynosi efekt przeciwny do zamierzonego na poziomie oddolnym – ogranicza zaangażowanie i myślenie oraz znacznie zmniejsza zakres planowanych i wdrażanych zmian. Obecnie potrzebna jest fundamentalna transformacja systemów gospodarczych, społecznych i finansowych, która wywoła radykalną zmianę wskaźników dekarbonizacji i wzmocni odporność na zmianę klimatu. Aby to urzeczywistnić, konieczne są inspirujące, szerokie i różnorodne narracje, niosące przekaz, dlaczego świat musi się zmienić.

3.5. Obecny kryzys światowy wywołany przez pandemię COVID-19 pokazał, że rządy są w stanie podjąć zdecydowane działania w celu ograniczenia zagrożenia życia, a ludzie są w stanie, przynajmniej w krótkiej perspektywie, przystosować się do nowego stylu życia z ograniczeniami wynikającymi z tych działań. Co ważne, społeczności, przedsiębiorstwa, partnerzy społeczni i inne podmioty niepaństwowe odgrywają kluczową rolę w reagowaniu na pandemię, często identyfikując potrzeby, planując i realizując interwencje odpowiednie do danej sytuacji szybkiej, skuteczniejszej i w sposób bardziej kreatywny, niż okazało się to możliwe w przypadku podejścia odgórnego.

3.6. Przechodzenie do następnej fazy działań w odpowiedzi na COVID-19 wiąże się z wielkimi możliwościami, ale i z ogromnym ryzykiem. Środki gospodarcze i pakiety fiskalne, które są opracowywane w celu podtrzymania i ponownego uruchomienia gospodarki europejskiej, muszą obejmować unijną systematykę dotyczącą zrównoważonych inwestycji i bezpośredniego finansowania dla tych, którzy prowadzą działalność zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju lub mają potencjał w tym zakresie i zobowiążą się identyfikować i wprowadzać w trybie pilnym niezbędne zmiany, które będą przedmiotem monitorowania.

⁽²⁾ Jytte Guteland, sprawozdawczyni Parlamentu Europejskiego ds. Europejskiego prawa o klimacie (COM(2020) 80), proponuje „podwyższenie celu Unii wyznaczonego na 2030 r., tak aby osiągnąć redukcję emisji o 65 % w stosunku do poziomu z 1990 r. W związku z tym Komisja powinna do 30 czerwca 2021 r. ocenić, w jaki sposób należałoby odpowiednio zmienić unijne akty prawne wdrażające ten wyższy cel”.

⁽³⁾ Sprawozdanie w sprawie rozbieżności między potrzebami a perspektywami w zakresie redukcji emisji z 2019 r.

⁽⁴⁾ W sprawozdaniu Emissions Gap Report 2019, opracowanym w ramach Programu Narodów Zjednoczonych ds. Ochrony Środowiska (UNEP), wskazano, że aby ograniczyć globalne ocieplenie do 1,5 °C, należy zmniejszyć globalne emisje o 7,6 % rocznie, począwszy od teraz. Po przeliczeniu oznacza to przyjęcie celu redukcji emisji o co najmniej 68 % do 2030 r.

3.7. Poważne zakłócenia spowodowane przez COVID-19, które doprowadziły do zawieszenia reguł fiskalnych, pokazały, że możliwa jest inna wizja w sytuacji, gdy zagrożone są życie ludzi, gospodarka i przetrwanie życia na Ziemi w dotychczas znanej nam formie. Wizja postępu społecznego, który opiera się jedynie na dążeniu do wzrostu produktu krajowego brutto (PKB), pomija zasadnicze aspekty dobrostanu jednostkowego i społecznego i nie uwzględnia w należyty sposób względów środowiskowych i społecznych. Konieczne jest zatem przejście z gospodarki opartej na PKB na gospodarkę dobrobytu⁽⁵⁾ ⁽⁶⁾.

3.8. Jednym ze sposobów na zwiększenie ambicji w dziedzinie klimatu jest stworzenie warunków sprzyjających większej aktywności podmiotów niepaństwowych, w tym różnego rodzaju przedsiębiorstw (m.in. mikroprzedsiębiorstw oraz małych i średnich przedsiębiorstw), inwestorów, partnerów społecznych, spółdzielni, miast i regionów, związków zawodowych, społeczności lokalnych i grup obywatelskich, rolników, szkół, organizacji wyznaniowych, grup młodzieżowych oraz innych organizacji pozarządowych.

3.9. Sprzyjające środowisko wymaga kluczowej zmiany podejścia – z konsultacji i odgórnego angażowania na wspólne projektowanie, wspólne tworzenie i wzmocnienie pozycji. Standardowe modele konsultacji rzadko wykraczają poza bardzo wąskie, posiadające znaczne zasoby sektory społeczeństwa. Osobom, organizacjom i przedsiębiorstwom, które mogą najwięcej zyskać na zmianach transformacyjnych i najbardziej się do nich przyczynić, należy zaoferować realne możliwości udziału w podejmowaniu decyzji, jeśli mają poświęcić czas i energię na realizację tego procesu.

3.10. W 2018 r. EKES wezwał do nawiązania „Europejskiego dialogu na temat działań podmiotów niepaństwowych w dziedzinie klimatu”⁽⁷⁾. Celem tego dialogu powinno być nie tylko uwydatnianie i prezentowanie działań, lecz także reagowanie na potrzeby podmiotów niepaństwowych poprzez inspirowanie nowych partnerstw między tymi podmiotami a różnymi szczeblami administracji państwowej, a także ułatwianie wzajemnego uczenia się, szkolenia i dzielenia się radami oraz ułatwianie dostępu do finansowania.

3.11. EKES zaproponował⁽⁸⁾ ustanowienie stałego dialogu obywatelskiego jako obowiązkowego elementu przygotowań do wszelkich zasadniczych decyzji politycznych oraz wszelkich istotnych inicjatyw podejmowanych na wszystkich szczeblach.

3.12. Komisja nie zastosowała się dotychczas do tych zaleceń⁽⁹⁾. Pakt na rzecz Klimatu daje instytucjom możliwość ścisłej współpracy w celu stworzenia ram umożliwiających zaangażowanie społeczeństwa obywatelskiego i obywateli, które opierają się na istniejących procesach konsultacji, ale wykraczają poza te procesy.

4. Uczenie się na podstawie istniejących praktyk dotyczących zaangażowania społeczeństwa obywatelskiego i obywateli

4.1. Istniejące na szczeblu krajowym, regionalnym i gminnym przykłady zgromadzeń obywatelskich, dialogów obywatelskich i podobnych deliberatywnych procesów zaangażowania⁽¹⁰⁾ pokazują zdolność i chęć obywateli do przyjęcia odpowiedzialności za rozwiązanie kryzysu klimatycznego. Często szersze podejścia partycypacyjne, jeśli mają starannie określone ramy, generują znaczne korzyści w zakresie zrównoważonego rozwoju, nie koncentrując się wyraźnie na kryzysie klimatycznym. Świadczą one nie tylko o silnej potrzebie i pragnieniu demokracji uczestniczącej, lecz także o zdolności rządów do tworzenia takich przestrzeni i podejmowania działań politycznych w celu realizacji otrzymanych propozycji.

4.1.1. W 2019 r. 150 losowo wybranych obywateli francuskich rozpoczęło rozważania nad pytaniem „w jaki sposób możemy ograniczyć emisje gazów cieplarnianych o co najmniej 40 % do 2030 r. w duchu sprawiedliwości społecznej?”. Posiedzenia tej konwencji obywatelskiej odbywają się we francuskiej radzie społeczno-gospodarczej. Rząd planuje publicznie zająć się propozycjami i opublikować wstępny harmonogram ich realizacji⁽¹¹⁾.

4.1.2. Utworzone w 2016 r. Irlandzkie Zgromadzenie Obywatelskie składało się ze 100 obywateli, których wybrano losowo jako reprezentantów irlandzkiego elektoratu. Ich zadaniem było omówienie różnorodnych tematów: od konstytucyjnego zakazu aborcji po uczynienie Irlandii liderem w walce ze zmianą klimatu. Komisja parlamentarna powołana do realizacji zaleceń tego Zgromadzenia dotyczących zmiany klimatu ukształtowała w znacznym stopniu przełomowy irlandzki plan działania w dziedzinie klimatu, który opublikowano w czerwcu 2019 r.

⁽⁵⁾ Opinia EKES-u „Zrównoważona gospodarka, jakiej potrzebujemy” (Dz.U. C 106 z 31.3.2020, s. 1).

⁽⁶⁾ Ekonomia dobrobytu – gałąź ekonomii, w ramach której podejmuje się próby oceny polityki gospodarczej pod kątem jej wpływu na dobrobyt danej społeczności. Ugruntowała się jako wyraźnie określona gałąź teorii ekonomicznej w XX w.

⁽⁷⁾ Opinia EKES-u „Wspieranie działań podmiotów niepaństwowych w dziedzinie klimatu” (Dz.U. C 227 z 28.6.2018, s. 35).

⁽⁸⁾ Opinia EKES-u „Strategia długoterminowej redukcji emisji gazów cieplarnianych w UE” (Dz.U. C 282 z 20.8.2019, s. 51).

⁽⁹⁾ Proponowanych już w opinii EKES-u w sprawie budowania koalicji społeczeństwa obywatelskiego i władz szczebla niższego niż krajowy w celu wywiązania się ze zobowiązań podjętych w porozumieniu paryskim (Dz.U. C 389 z 21.10.2016, s. 20).

⁽¹⁰⁾ <https://www.thersa.org/discover/publications-and-articles/rsa-blogs/2018/07/our-call-for-action-on-deliberative-democracy>

⁽¹¹⁾ <https://www.conventioncitoyennepourleclimat.fr/en/>

4.1.3. W dwóch dużych miastach Hiszpanii zorganizowano dialogi obywatelskie i lokalne fora, aby wspierać szerszy udział obywateli i organizacji społeczeństwa obywatelskiego w podejmowaniu decyzji dotyczących elementów budżetu lokalnego i w burzach mózgów na temat przyszłości miasta.

4.1.4. Zadaniem Młodzieżowej Rady ds. Klimatu w Ministerstwie Energii, Zaopatrzenia i Klimatu w Danii jest wprowadzenie nowego sposobu myślenia do polityki klimatycznej i przekazywanie ministrowi informacji na temat przyszłych rozwiązań klimatycznych.

4.1.5. Miasto Gdańsk w Polsce zorganizowało trzy panele obywatelskie zajmujące się kwestią przystosowania się do ekstremalnych zdarzeń pogodowych, ograniczenia zanieczyszczenia powietrza i zwiększenia aktywności obywatelskiej.

4.1.6. W Finlandii w pierwszym panelu obywatelskim na temat zrównoważonego rozwoju uczestniczyło około 500 Finów, których zadaniem była ocena postępów na drodze do zrównoważonego rozwoju. Wyniki zostaną wykorzystane do wspierania działań fińskiego rządu i parlamentu w dziedzinie zrównoważonego rozwoju.

4.1.7. We Włoszech, po COP25, przedstawiciele społeczeństwa obywatelskiego przedstawili wniosek ustawodawczy dotyczący utworzenia Zgromadzenia Obywatelskiego na wzór francuskiego odpowiednika. Podobny proces został rozpoczęty w Zjednoczonym Królestwie inicjatywą „Climate Assembly UK: the path to net zero” [„Brytyjskie Zgromadzenie Klimatyczne: droga do zeroemisyjności netto”].

4.1.8. W Bolonii we Włoszech – w ramach szerszych działań mających na celu ponowne zaktywizowanie obywateli – gmina utworzyła Biuro Kreatywności Obywatelskiej. Powstało sześć laboratoriów, które regularnie organizują sesje tworzenia wizji przyszłości przy użyciu Open Space i innych narzędzi. Gdy pojawiają się dobrze uzasadnione pomysły na projekty, gmina zawiera pakt z społecznością, aby zapewnić ich realizację. W ciągu ostatnich pięciu lat uzgodniono ponad 500 paktów dotyczących różnych kwestii – od nowych ławek na ulicach po znacznie większe i ambitniejsze projekty. Biuro stało się także pośrednikiem, poprzez którego organizowane jest budżetowanie partycypacyjne.

4.2. Wiele innych inicjatyw kierowanych przez społeczność mobilizuje lokalne działania na rzecz stworzenia bardziej zrównoważonej przyszłości i odnosi znakomite i inspirujące rezultaty. Są to między innymi następujące inicjatywy: „Sustainable Neighborhoods” [„Zrównoważone dzielnice”] w Brukseli, oddolna sieć Scottish Communities Climate Action Network [Szkocka Społecznościowa Sieć Działań w dziedzinie Klimatu] obejmująca około 120 grup społecznych, Coopérnico – spółdzielnia energii odnawialnej (RESCoop) w Portugalii oraz ruch Transition, działający obecnie na rzecz budowania odporności w skali społeczności w ponad 50 krajach. Takie inicjatywy inspirują ludzi do zmiany sposobu myślenia, działania i funkcjonowania w świecie. Program działań „Communities for Future” [„Społeczności dla przyszłości”], który zostanie uruchomiony tego lata, może pomóc w zapewnieniu ram instytucjonalnych dla udziału społeczeństwa.

4.3. Na szczeblu europejskim konieczne jest zorganizowane zaangażowanie społeczeństwa obywatelskiego oraz wyraźne upoważnienie społeczeństwa obywatelskiego do uczestniczenia w opracowywaniu, wdrażaniu i monitorowaniu polityk i strategii, których celem jest osiągnięcie neutralności klimatycznej.

4.3.1. Wielostronna platforma na rzecz realizacji celów zrównoważonego rozwoju odegrała ważną rolę, ale niemało jeszcze można ulepszyć, jeśli chodzi o zapewnienie zasobów, częstotliwość spotkań, poczucie współodpowiedzialności za ustalanie porządku obrad, możliwości przedłużenia debaty oraz zaangażowanie w regularniejsze, przejrzystsze i dostępne konsultacje publiczne oraz ułatwianie przeprowadzania takich konsultacji.

4.3.2. Europejska platforma zainteresowanych stron gospodarki o obiegu zamkniętym, prowadzona wspólnie przez EKES i Komisję, zapewnia szerokiej grupie zainteresowanych stron przestrzeń do wymiany dobrych praktyk i pomysłów oraz tworzenia wartościowych sieci. Przekazanie odpowiedzialności za platformę zainteresowanym stronom stanowi główną różnicę w stosunku do wielostronnej platformy na rzecz realizacji celów zrównoważonego rozwoju i jest to dobra praktyka do naśladowania.

4.4. Osiągnięcie celów określonych w porozumieniu paryskim nie będzie możliwe bez silnego zaangażowania parterów społecznych na wszystkich szczeblach, zwłaszcza w branżach przemysłowych i sektorach, które bardzo mocno odczuwają skutki dekarbonizacji i cyfryzacji. Wdrożenie Europejskiego filaru spraw socjalnych, w połączeniu z Europejskim Zielonym Ładem, stwarza szansę zapewnienia sprawiedliwej transformacji poprzez koncentrację na celu, jakim są wysokiej jakości miejsca pracy dla wszystkich. Dialog społeczny prowadzony przez związki zawodowe i pracodawców jest jednym z najlepszych sposobów podnoszenia świadomości na temat kryzysu klimatycznego. Odgrywają oni bowiem główne role, jeśli chodzi o przeprowadzenie sprawiedliwej społecznie transformacji modelu produkcji i handlu, którą niesie ze sobą Europejski Zielony Ład. W tym przypadku scenariusze obejmują zarówno szczyty dialogu społecznego na szczeblu europejskim, jak i dialog transgraniczny, który jest niezbędny do wzmocnienia europejskiej integracji społecznej, a także układy zbiorowe na poziomie sektorów i przedsiębiorstw. Zaangażowanie pracowników stanowi integralny element demokracji w miejscu pracy, który umożliwia im aktywny udział w podejmowaniu w miejscu pracy decyzji mogących mieć pozytywny wkład w działania w dziedzinie klimatu.

4.5. WWiI ds. zmiany klimatu (Climate-KIC) Europejskiego Instytutu Innowacji i Technologii skupia się na projektowaniu, przeprowadzaniu i łączeniu eksperymentów w zakresie przedsiębiorczości oraz na wpływie działań prowadzonych w ramach procesu „Deep Demonstration” na dźwignie zmian systemowych. Wspomniana WWiI EIT posiada portfolio złożone z eksperymentów skoncentrowanych na uruchamianiu nowych sposobów myślenia, wykorzystaniu coraz większych efektów stosowania nowych technologii, sieci i sił społeczności oraz dążeniu do uczenia się w tempie szybszym niż tempo zmian⁽¹²⁾.

5. Uczenie się na podstawie reakcji przedsiębiorstw

5.1. Innowacja polega na dodawaniu kolejnych etapów rozwoju nowych usług i produktów na rynku lub w społeczeństwie, które spełniają niezaspokojone potrzeby lub rozwiązują niewystępujące dotychczas problemy. Innowacje technologiczne koncentrują się na technologicznych aspektach produktu lub usługi. Innowacje społeczne odnoszą się do nowych praktyk społecznych, które mają na celu zaspokojenie potrzeb społecznych – wynikających na przykład z warunków pracy, kształcenia, rozwoju społeczności lub zdrowia – w lepszy sposób niż istniejące rozwiązania. Technologia cyfrowa odgrywa ważną rolę w innowacjach społecznych ze względu na wykorzystywanie technologii informacyjno-komunikacyjnych takich jak sieci internetowe i inne narzędzia cyfrowe.

5.2. Proces innowacji systemowych powinien zostać udostępniony po przystępnych kosztach wszystkim zainteresowanym stronom, które muszą być zaangażowane we współprojektowanie rozwiązań mających wspierać niezbędne przejście na zrównoważony rozwój. Stabilność finansowa jest niezbędnym warunkiem spójności społecznej i niepomijania nikogo w procesie wdrażania Europejskiego Zielonego Ładu. Z tego powodu aspekty zmian systemowych, które mają cechy dobra publicznego, powinny być finansowane lub dotowane ze źródeł publicznych, co pozwoli na dalsze wykorzystywanie środków prywatnych na inwestycje związane ze zmianą klimatu.

5.3. Społeczności, które z powodzeniem wprowadzają innowacje systemowe, to te, które przodują w rozumieniu problemu, gromadzeniu rozwiązań i alokowaniu rozwiązań zgodnie z konkretnymi potrzebami i zasobami różnych miejsc i kontekstów. Należy wyposażać społeczności europejskie w takie umiejętności i stworzyć odpowiednie warunki sprzyjające prowadzeniu większej liczby działań przez podmioty niepaństwowe.

5.4. Istnieje pilna potrzeba innowacyjnych mechanizmów finansowania rozpoznających i reagujących na potencjał i wyzwania związane z kierowanymi przez społeczność innowacjami systemowymi, które do ustanowienia i utrzymania wymagają elastycznego, podstawowego wsparcia, a w przypadku większych projektów – kapitału wysokiego ryzyka na rozruch, a także profesjonalnego mentoringu i wsparcia. Pakt na rzecz Klimatu mógłby zapewnić innowatorom społecznym niezwykle cenny kanał przekazywania informacji zwrotnych na temat barier politycznych i ekonomicznych, które blokują i niekorzystnie wpływają na ich działania i często sprawiają, że tak bardzo potrzebne projekty transformacyjne stają się niewykonalne.

5.5. Reakcje przedsiębiorstw są bardzo ważnym punktem odniesienia, co ilustrują poniższe przykłady:

- korporacje wielonarodowe produkujące odzież, która jest używana, a następnie wyrzucana, promujące linię sprzedaży odzieży używanej jako strategię recyklingu,
- mentoring dużych producentów ropy i zakładów ubezpieczeń, które będą musiały zmienić kierunek swojej działalności.

5.6. Przykłady istotnych reakcji ze strony sektora finansowego obejmują:

- decyzję funduszy inwestycyjnych, aby nie inwestować w projekty, które nie uwzględniają zmiennych klimatycznych,
- sieć na rzecz ekologizacji systemu finansowego, założoną przez osiem banków centralnych i organy nadzoru finansowego na rzecz zielonego finansowania.

⁽¹²⁾ Działania WWiI EIT ds. zmiany klimatu w ramach procesu „Deep Demonstration” stanowią potencjalną „przewagę w zakresie wzrostu” gospodarczego, umożliwiając najambitniejszym „właścicielom wyzwań” w Europie zrozumienie ich „przestrzeni problemowej”, a „projektantom” mapowanie systemu i tworzenie portfolio pozycji interwencyjnych.

6. Wymiana informacji i powszechne zrozumienie działań w dziedzinie klimatu

6.1. Aby zwiększyć świadomość na temat znaczenia transformacji w społeczeństwa o bardziej zrównoważonym stylu życia i w zdrowsze społeczności lokalne, potrzebny jest bezpośredni dialog z obywatelami. Taki dialog ma największą wartość dodaną, gdy jest organizowany na szczeblu lokalnym, regionalnym lub krajowym. Niemniej jednak niezbędne byłyby wytyczne, koordynacja i wsparcie ze strony UE.

6.2. To głównie na poszczególnych krajach powinien spoczywać obowiązek opracowania systemu regulacji środowiskowych, którego podstawą jest ich lokalne środowisko oraz jego potrzeby i który jest dostosowany do zrównoważonego rozwoju danego kraju. Istotnym elementem takiego działania byłoby uznanie praw przyrody⁽¹³⁾.

6.3. Każdą interwencję na szczeblu UE należy współprojektować z użytkownikami, czerpiąc wiedzę z podejścia partycypacyjnego wymaganego na innych poziomach, modelując je i wzmacniając. Konieczne jest wniesienie wiedzy fachowej i dostarczenie zasobów, aby wesprzeć projektowanie i ułatwianie tworzenia innowacyjnych przestrzeni współpracy i zajmujących narracji oraz korzystanie z innowacyjnych technologii. Fundamentalne znaczenie dla powodzenia Paktu na rzecz Klimatu będzie miała zdolność zaangażowanych społeczności do przekazywania możliwie najlepszych narracji, urzeczywistniania zmian dotyczących przyszłości, które są przez nie propagowane, eksplorowane i łączone z istniejącymi potrzebami i pragnieniami, a także umożliwiania ludziom działania.

6.4. Środowisko sieciowe, które sprzyja zachęcaniu do działań w dziedzinie klimatu i ich wspieraniu, wymaga platformy internetowej do wymiany praktyk i wniosków wyciągniętych z projektów oraz stosowanych podejść. Taka platforma partycypacyjna mogłaby ułatwić wzajemne uczenie się i wymianę porad między podmiotami, pomagając im pokonać przeszkody regulacyjne. Mogłaby stymulować kształcenie i innowacje, oferując internetowe kursy, seminaria oraz warsztaty.

6.5. Uznanie istniejących działań i wiarygodny przekaz informacji na ich temat może być silnym bodźcem do podjęcia działań w dziedzinie klimatu. Finansowanie i inne zasoby, specjalistyczne wsparcie i zdolność do wspomaganie kształtowania decyzji mających wpływ na działania umożliwią szersze zastosowanie sprawdzonych metod.

6.6. Zadaniem ambasadorów działań w dziedzinie klimatu mogłoby być ułatwianie współpracy między wieloma podmiotami, ustalanie priorytetów strategicznych/tematycznych, organizowanie wydarzeń oraz zachęcanie do nowych działań w dziedzinie klimatu.

6.7. Tacy ambasadorowie Paktu na rzecz Klimatu mogliby służyć jako punkty kontaktowe dla różnych sektorów gospodarki. Należy również wyznaczyć specjalnych ambasadorów dla młodzieży, społeczności lokalnych, miast i regionów. Ambasadorowie na szczeblu UE mieliby inną rolę niż ambasadorowie na poziomie krajowym, regionalnym lub lokalnym. Konieczne byłoby zapewnienie koordynacji między tymi różnymi poziomami.

6.8. Powołanie członków EKES-u i KR-u na ambasadorów na szczeblu UE dla okręgów wyborczych, które reprezentują, pozwoliłoby wykorzystać ich rozległe sieci kontaktów wśród społeczeństwa obywatelskiego i samorządów lokalnych i regionalnych, a także wzmocniłoby współpracę między organami doradczymi a Komisją.

6.9. Przykład: związki zawodowe i organizacje biznesowe dysponują praktyczną wiedzą i demokratycznie reprezentują pracowników w różnych sektorach. Mają kluczowe znaczenie w kształtowaniu różnych środków, których celem jest uwzględnienie potrzeb pracowników i przedsiębiorstw, oraz w określaniu wyzwań. Ambasadorowie klimatu na różnych szczeblach w związkach zawodowych i środowisku biznesowym mogliby wykorzystać mocne strony dialogu społecznego, skutecznie zwiększyć wymianę informacji i stymulować działania w dziedzinie klimatu. Zadanie to wymaga otoczenia instytucjonalnego sprzyjającego respektowaniu praw w pracy.

6.10. Transformacja cyfrowa zmienia organizację przedsiębiorstw i metody produkcji, a wiele MŚP zmagają się z bardzo poważnymi brakami w zakresie cyfryzacji. Wielu pracowników obawia się takiego wpływu cyfryzacji na ich miejsca pracy, który mógłby prowadzić do wzrostu bezrobocia i nierówności.

⁽¹³⁾ Opinia EKES-u „Dokument otwierający debatę W kierunku zrównoważonej Europy 2030” (Dz.U. C 14 z 15.1.2020, s. 95); opinia EKES-u „Sprawiedliwość klimatyczna” (Dz.U. C 81 z 2.3.2018, s. 22).

6.11. Aby „promować finansowanie i zielone inwestycje oraz zapewnić sprawiedliwą transformację” w ramach Europejskiego Zielonego Ładu, Komisja opracowała systematykę zachęcającą do inwestowania w 8 dużych grupach gospodarczych i 70 sektorach działalności, co radykalnie zmieni ich produkcję oraz liczbę i jakość miejsc pracy. Dokument ten, który jest podstawą planu inwestycyjnego na rzecz Europejskiego Zielonego Ładu, zawiera tylko jedno odniesienie do praw pracowniczych wynikających z podstawowych standardów MOP.

7. Tworzenie rzeczywistych i wirtualnych przestrzeni do wymiany informacji na temat klimatu

7.1. Pakt na rzecz Klimatu powinien koncentrować się na umożliwieniu ludziom zmiany systemów – poprzez eksplorację, eksperymentowanie i demonstrację. Potrzebne są programy edukacyjne i szkoleniowe obejmujące całe spektrum społeczeństwa obywatelskiego i inne podmioty niepaństwowe. Kluczowe jest pogłębianie wiedzy na temat wyzwań związanych z klimatem, a także zapewnianie lepszego zrozumienia tego zagadnienia poprzez przyjmowanie głębszego i szerszego podejścia oraz podnoszenie jakości dyskusji i rozmów prowadzonych przez zainteresowane strony na temat tego problemu.

7.2. Potrzebne będą gotowe do wdrożenia narzędzia do strukturyzowania wyzwań i zarządzania nimi oraz wykorzystania możliwości w zakresie innowacji i transformacji związanych ze zrównoważonym rozwojem. W ramach programu KE „Horyzont 2020” opracowano wiele z tych narzędzi i przeprowadzono powiązane działania pilotażowe. W kontekstach multidyscyplinarnych należy przyjąć podejście polegające na „praktycznym uczeniu się przez stosowanie narzędzi odpowiednio do poszczególnych użytkowników”.

7.3. Zarządzanie zainteresowanymi stronami, wielopoziomowa perspektywa, tworzenie wizji i prognozowanie wstecz oraz zarządzanie niszami będą miały kluczowe znaczenie dla realizacji Paktu na rzecz Klimatu. Struktura ta ma ułatwić proces rozwiązywania problemów poprzez wytyczenie ścieżki dla systemowych innowacji w zakresie zmiany klimatu i wdrażania Europejskiego Zielonego Ładu.

7.4. Sukces Paktu na rzecz Klimatu będzie częściowo uzależniony od zdolności przedsiębiorstw do pozyskiwania dotacji ze źródeł publicznych, filantropijnych i prywatnych. Takie finansowanie powinno mieć na celu zaradzenie niedoskonałościom rynku, które spowodowały zmianę klimatu, a także może pomóc dokonać przełomowej zmiany i osiągnąć znaczną skalę działań. Unijne wielostronne ramy finansowania i oparte na misji europejskie i międzynarodowe fundusze publiczne i prywatne – nastawione na wprowadzanie systemowych zmian w obszarach łagodzenia zmiany klimatu i przystosowywania się do niej – mogą być wykorzystywane do przeprowadzania ogromnej liczby innowacyjnych działań w dziedzinie klimatu. Ogólnym celem powinno być generowanie zasobów, doświadczeń i zdolności w oparciu o celowe wyniki w zakresie redukcji emisji oraz zwiększenia odporności na zmianę klimatu, które można zwielokrotnić w celu przyspieszenia zmian i wzbudzenia nadziei. Realizacja Paktu na rzecz Klimatu wymaga zaangażowania krajowego i międzynarodowego sektora finansowego, w tym odpowiednich funduszy wielostronnych i prywatnych. Ponadto w systemie podatkowym powinna znaleźć odzwierciedlenie zasada maksymalizacji i utrzymywania gospodarki dobrobytu.

7.5. Należy również rozważyć zintegrowanie fizycznych i wirtualnych przestrzeni wymiany informacji na temat klimatu z istniejącymi stowarzyszeniami społeczeństwa obywatelskiego, które współdziałałyby za pośrednictwem platformy zainteresowanych stron Europejskiego Paktu na rzecz Klimatu.

7.5.1. W dziedzinie pracy odpowiednim rozwiązaniem byłoby utworzenie – przy materialnym wsparciu Komisji – obserwatoriów prognozowania, analizy i interpretacji zmian na rynku pracy oraz zmian organizacyjnych i technologicznych, obejmujących swoim zakresem działań osiem grup w ramach wspomnianej systematyki, z udziałem związków zawodowych, pracodawców i administracji, zarówno na szczeblu europejskim, jak i państw członkowskich.

8. Budowanie zdolności w celu ułatwienia realizacji inicjatyw oddolnych

8.1. Należy precyzyjnie określić ogólne ramy, aby uniknąć niespójności z postanowieniami Europejskiego Zielonego Ładu.

8.2. Ogólne wyzwania najczęściej określane przez podmioty społeczeństwa obywatelskiego, jeśli chodzi o zaangażowanie się w działania w dziedzinie klimatu, to brak dostępu do finansowania, brak wiedzy fachowej, personelu i uznawania⁽¹⁴⁾, a także brak spójnej narracji ze strony UE i rządów krajowych.

⁽¹⁴⁾ Badanie EKES-u.

8.3. Wiele zainteresowanych stron wskazało złożone otoczenie regulacyjne i administracyjne jako przeszkodę w realizowaniu działań w dziedzinie klimatu. Organizacje społeczeństwa obywatelskiego i organizacje kierowane przez społeczności mogłyby czerpać korzyści z działań na rzecz budowania zdolności, które pomogą im poruszać się w otoczeniu regulacyjnym i administracyjnym.

8.4. Zapewnianie zarówno wsparcia materialnego (pomoc techniczna, budowanie zdolności, finansowanie itp.), jak i niematerialnego (uznawanie, większa widoczność itp.), a także ułatwianie tworzenia sieci kontaktów i powiązań z określonymi obszarami polityki i procesami to zasadnicze elementy, które powinny charakteryzować *platformę zainteresowanych stron Europejskiego Paktu na rzecz Klimatu* ukierunkowaną na stymulowanie działań w dziedzinie klimatu w terenie.

8.5. Podmioty niepaństwowe mogą napotkać różne wyzwania w dostępie do finansowania swoich inicjatyw klimatycznych, w tym nadmierne wymagania dotyczące wielkości projektów, niechęć prywatnych inwestorów do finansowania projektów, skomplikowane procesy i wymagania dotyczące ubiegania się o fundusze i uzyskiwania do nich dostępu⁽¹⁵⁾. Inne bariery to między innymi brak wiedzy na temat opcji finansowania działań w dziedzinie klimatu, niewystarczający potencjał administracyjny i niedostateczna wiedza techniczna w zakresie zabezpieczenia finansowania, ograniczenia budżetowe i regulacyjne, konieczność wykazania opłacalności potencjalnych inwestycji, ograniczenia polityczne oraz trudności w spełnieniu zbyt nakazowych kryteriów kwalifikowalności do funduszy unijnych i międzynarodowych⁽¹⁶⁾.

8.6. EKES zaproponował ustanowienie forum na rzecz finansowania działań związanych z klimatem, które zgromadziłoby kluczowe zainteresowane strony w celu rozwiązania głównych problemów, zidentyfikowania barier, opracowania rozwiązań i określenia najskuteczniejszych mechanizmów poprawy dystrybucji finansowania zgodnie z zasadą pomocniczości. Prowadzone jest badanie⁽¹⁷⁾ w celu zaproponowania planu działania, a ostatecznie ulepszenia dostępu do finansowania dla niepaństwowych podmiotów działających na rzecz klimatu.

9. W kierunku utworzenia platformy zainteresowanych stron Europejskiego Paktu na rzecz Klimatu

9.1. W świetle pozytywnych doświadczeń z europejską platformą zainteresowanych stron gospodarki o obiegu zamkniętym EKES proponuje utworzenie podobnej europejskiej platformy zainteresowanych stron Europejskiego Paktu na rzecz Klimatu.

9.2. Główne zasady platformy powinny obejmować włączający charakter, przejrzystość, a także rzeczywiste uczestnictwo lokalnych podmiotów działających na rzecz klimatu oraz przyjmowanie przez nie odpowiedzialności.

9.3. EKES zaapelował, aby przejście na zrównoważoną, neutralną pod względem emisji dwutlenku węgla i zasobooszczędną gospodarkę było sprawiedliwe i nie pozostawiło w tyle żadnych gospodarstw domowych, społeczności, regionów, sektorów ani mniejszości⁽¹⁸⁾. Platforma zainteresowanych stron Europejskiego Paktu na rzecz Klimatu powinna obejmować obserwatorium transformacji w kierunku neutralności klimatycznej w celu monitorowania wdrażania polityki klimatycznej UE na szczeblu krajowym i regionalnym oraz gromadzenia danych wspierających kształtowanie polityki na wszystkich szczeblach.

9.4. EKES popiera organizowanie zgromadzeń obywatelskich w państwach członkowskich w celu informowania, inspirowania i wspierania zrozumienia oraz zapewniania doradztwa w zakresie polityki klimatycznej na wszystkich szczeblach zarządzania. Platforma zainteresowanych stron Europejskiego Paktu na rzecz Klimatu mogłaby promować istniejące pozytywne doświadczenia i rozpowszechniać wytyczne i najlepsze praktyki wśród krajów, regionów i miast zainteresowanych organizacją podobnych zgromadzeń.

9.5. Zadaniem platformy zainteresowanych stron Europejskiego Paktu na rzecz Klimatu mogłoby być stworzenie zgromadzenia obywatelskiego na szczeblu UE współorganizowanego przez EKES, KR i PE przy wsparciu Komisji.

9.6. Zasadniczym elementem platformy byłby ośrodek budowania zdolności i finansowania, zapewniający wskazówki, informacje i edukację na temat polityk i strategii klimatycznych, a także ułatwiający dostęp do finansowania dla małych projektów. Taki ośrodek na szczeblu UE oraz ośrodki krajowe mogłyby zostać utworzone we współpracy z władzami lokalnymi i regionalnymi.

⁽¹⁵⁾ Opinia EKES-u „Ułatwianie dostępu do finansowania działań związanych ze zmianą klimatu dla podmiotów niepaństwowych” (Dz.U. C 110 z 22.3.2019, s. 14).

⁽¹⁶⁾ Rossi, L., Gancheva, M. i O'Brien, S., 2017.

⁽¹⁷⁾ Climate Finance Forum – modalities and first tasks [Forum na rzecz finansowania działań związanych z klimatem – warunki i pierwsze zadania], badanie Milieu Consulting SPRL dla EKES-u.

⁽¹⁸⁾ Opinia EKES-u „Aby nikt nie pozostał w tyle – realizacja programu działań na rzecz zrównoważonego rozwoju do roku 2030” (Dz.U. C 47 z 11.2.2020, s. 30).

9.7. Platforma internetowa platformy zainteresowanych stron Europejskiego Paktu na rzecz Klimatu służyłaby tworzeniu przestrzeni do dzielenia się informacjami i wiedzą, ułatwianiu tworzenia sieci i budowaniu zobowiązań.

9.8. Platforma zainteresowanych stron Europejskiego Paktu na rzecz Klimatu wymagałaby powołania grupy koordynacyjnej złożonej z przedstawicieli różnych podmiotów. Wybór członków grupy koordynacyjnej będzie wymagał przejrzystych i klarownych kryteriów w celu zapewnienia pluralizmu i reprezentatywności, przy jednoczesnym utrzymaniu skutecznego zarządzania strukturą. Reprezentowane powinny być następujące zainteresowane strony: instytucje UE, społeczeństwo obywatelskie, w tym biznes, związki zawodowe, władze lokalne i regionalne, środowisko naukowe, środowisko finansowe i młodzież. Zainteresowane strony z instytucji i sektorów o mniejszych zasobach powinny otrzymać wystarczające zasoby umożliwiające uczestnictwo i pełnienie roli decyzyjnej.

Bruksela, dnia 16 lipca 2020 r.

Luca JAHIER
Przewodniczący
Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego
